ואלו קרעין שאין מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלימדו תורה ועל נשיא ועל אב ב"ד ועל שמועות הרעות ועל ברכת השם ועל ספר תורה שנשרף ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים וקורע על מקדש ומוסיף על ירושלים אביו ואמו ורבו שלימדו תורה מנלן דכתיב [1] ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו אבי אבי זה אביו ואמו רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלימדו תורה מאי משמע כדמתרגם רב יוסף רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין ולא מתאחין מנלן דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שלשנים אלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן אליהו חי הוא אמר ליה כיון דכתיב ולא ראהו עוד לגבי דידיה כמת דמי נשיא ואב בית דין ושמועות הרעות מנלן דכתיב [2] ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב שאול זה נשיא יהונתן זה אב ב"ד על עם ה' ועל בית ישראל אלו שמועות הרעות א"ל רב בר שבא לרב כהנא ואימא עד דהוו כולהו א"ל על על הפסיק הענין ומי קרעינן אשמועות הרעות והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי במזיגת קסרי ולא קרע לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה ומי קטל שבור מלכא יהודאי והא א"ל שבור מלכא לשמואל תיתי לי דלא קטלי יהודי מעולם התם אינהו גרמי לנפשייהו דא"ר אמי לקל יתירי דמזיגת קסרי פקע שורא דלודקיא על ברכת השם מנלן דכתיב [3] ויבא אליקים בן חלקיה אשר על הבית ושבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ת"ר אחד השומע ואחד השומע מפי השומע חייב לקרוע והעדים אינן חייבין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו מאי הוי הא קא שמעי השתא לא ס"ד דכתיב [4] ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו המלך קרע והם לא קרעו ולא מתאחין מנלן אתיא קריעה קריעה ספר תורה שנשרף מנלן דכתיב [5] ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה (א) ויקרעה בתער הסופר והשלך אל האש אשר אל האח וגו' מאי שלש דלתות וארבעה אמרו ליה ליהויקים כתב ירמיה ספר קינות אמר להו מה כתיב ביה [6] איכה ישבה בדד אמר להו אנא מלכא א"ל [7] בכה תבכה בלילה אנא מלכא [8] גלתה יהודה מעוני אנא מלכא [9] דרכי ציון אבלות אנא מלכא [10] היו צריה לראש אמר להו מאן אמרה [10] כי ה' הוגה על רוב פשעיה מיד קדר כל אזכרות שבה ושרפן באש והיינו דכתיב [11] ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם מכלל דבעו למיקרע אמר ליה רב פפא לאביי אימר משום שמועות הרעות א"ל שמועות רעות בההיא שעתא מי הוו א"ר חלבו אמר רב הונא הרואה ספר תורה שנקרע חייב לקרוע שתי קריעות אחד על הגויל ואחד על הכתב שנאמר [12] אחרי שרוף המלך את המגלה ואת הדברים רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי א] קמיה דרבי אבא בעא לאפנויי שקליה לטוטפתיה אחתיה אבי סדיא אתאי בת נעמיתא בעא למיבלעיה אמר השתא איחייבין לי שתי קריעות א"ל מנא לך הא והא בדידי הוה עובדא ואתאי לקמיה דרב מתנה ולא הוה בידיה אתאי לקמיה דרב יהודה ואמר לי הכי אמר שמואל לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה ערי יהודה מנלן דכתיב [13] ויבאו אנשים משכם משילו ומשמרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' וגו' א"ר חלבו אמר עולא ביראה אמר ר' אלעזר הרואה ערי יהודה בחורבנן אומר [14] ערי קדשך היו מדבר וקורע ירושלים בחורבנה אומר [14] ציון מדבר היתה ירושלם שממה וקורע בית המקדש בחורבנו אומר [15] בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה וקורע: קורע על מקדש ומוסיף על ירושלים: ורמינהו אחד השומע ואחד הרואה כיון שהגיע לצופים קורע וקורע על מקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה לא קשיא הא דפגע במקדש ברישא הא דפגע בירושלים ברישא תנו רבנן וכולן רשאין לשוללן ולמוללן וללוקטן ולעשותן כמין סולמות אבל לא לאחותן אמר רב חסדא ובאיחוי

ואלו קרעין כו'. בהאי רבתי במסכת שמחות (פ"ט): **ברוב צבור.** רוב ישראל: **וכמעשה שהיה.** בשאול ויהונתן: **גרמו לנפשייהו.** דמרדו ביה והא דקאמר לא קטלי יהודי רוצה לומר כתנס: **לקול יתירי.** לקול כנורות שמרדו: ב] **אתיא קרע קרע** מדוד: **שלש דלתות וארבעה.** כלומר ארבעה פסוקים: **אנא מלכא.** ואמלכא לא כתיב כלום: **היו צריה לראש.** שהנכרי ראש ולא אתה: **משום שמועות רעות.** על הגלות איבעי למיקרע: **את המגילה.** זה הגויל: **ואת הדברים.** זה הכתב: **השתא.** אי שקיל להו נעמיתא איבעי לי למיקרע על הגויל ועל הכתב דהוי כנשרף: **בזרוע.** שאין יכול להצילו: **וכמעשה שהיה.** דיהויקים אבל דנעמיתא דמצי להציל לא מיקרע: **הא דפגע במקדש ברישא.** כגון שנכנס לירושלים בשידה תיבה ומגדל דלא ראה ירושלים עד שראה בית המקדש קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים אבל בשלא נכנס בתיבה ופגע בירושלים ברישא קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו: **כל הקרעים רשאין למוללן.** לקפל בגד בתפירה: **כעין סולמות.** שאין מלקטין זה סמוך לזה אבל זה רחוק מזה שמלקט ברוחב כעין מעלות סולמות: מתוך

ברכת השם מנלן. ועל ברכת השם לנכרים פליגי הכא בירושלמי אית דאמרי רבשקה ישראל מומר הוה אבל לנכרי לא ואית דאמרי נכרי הוה ובפרק ארבע מיתות (סנהדרין דף ס.) נמי פליגי בה בש"ס שלנו ובירושלמי הוה ריש לקיש קורע על ברכת השם: **ואחד** השומע מפי השומעים. פירש בתוס' כגון מן העדים שאומרים זה ואם הוא אומר יכה יוסי את יוסי אין קורעין על זה וכן משמע בפ"ד מיתות (שם דף נו.): **אתיא** קריעה. תימה אם כן נילף כל קריעות שלא יתאחו מקריעה קריעה ושמא לא מיסתבר ליה: **קדר** כל האזכרות. תימה והא (ב) דקרעה בתער הסופר משמע כל המגילה ובירושלמי לא גרסינן האזכרות: **לא אמרו** אלא בזרוע. ובירושלמי גרס שרפה מלך ישראל בזרוע: **משכם** משילו. לא שייך הכא למיפרך ותימה עד דאיכא תלתא אבל קצת קשה דאימר מילתא יתירתא הוה דמגלחי זקן(ג) ומתגודדים כתיב בהאי קרא ויש לומר דלא שייך למימר דלא נילף כלל אלא קריעה ולעיל (ד' כא.) הכי קאמר נמי נהי דגמרת שפיר קריעה מ"מ לא תילף מינה מעומד: ובאיחוי

עין משפט נר מצוה

קפו א מיי' פ"ט מהל' אבל הלכה ב ג סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שמ סעיף טו:

קפח ב מיי' שם הלכה ה [ופ"ה מהל' ת"ת הל"ט] טוש"ע שם סעיף ח [וסימן רמב סעי' כח]:

קפט ג מיי' [הל' אבל] שם הלכה ו טוש"ע שם [סימן שמ] סעיף לו:

קצ ד מיי' שם הלכה י ופ"ה מהלכות תעניות הלכה יו ח טוש"ע שם סעיף לח טוש"ע א"ח סי' תקסא סעיף א:

קצא ה מיי' פ"ה מהל' תעניות הלכה טז טוש"ע א"ח סעיף ב:

קצב ו מיי' פ"ט מהל' אבל הלכה ג ופ"ט הלכה ב טור ש"ע י"ד שם סעיף א:

קצג ז מיי' שם פ"ט הלכה ה ופ"ה מהל' ת"ת הלכה ט סמג עשין ג טוש"ע שם סעיף ח וסי' רמב סעיף כה:

קצד ח מיי' פ"ט מהל' אבל הלכה ג ו טוש"ע י"ד סי' שם סעיף יז:

קצה ט י מיי' שם טור ש"ע שם סעיף לו:

קצו כ ל מ נ ס מיי' שם הלכה ב ז ח ט טוש"ע שם סעיף לז:

קצז ע פ צ מיי' פ"ה מהלכות תעניות הלכה טז טוש"ע א"ח סי' תקסא סעיף א ב:

קצח ק מיי' שם הלכה יז ופ"ט מהל' אבל הלכה ג טוש"ע א"ח שם סעיף ד וטוש"ע י"ד סי' שמ סעיף לג:

◆

תורה אור השלם

1. וֶאֱלִישָׁע רֹאֶה וְהוּא מְצַעֵק אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו וְלֹא רָאָהוּ עוֹד וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים: מלכים ב ב יב
2. וַיַּחֲזֵק דָּוִד בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם וְגַם כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: וַיִּסְפְּדוּ וַיִּבְכּוּ וַיָּצֻמוּ עַד הָעָרֶב עַל שָׁאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וְעַל עַם יְיָ וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נָפְלוּ בֶּחָרֶב: שמואל ב א יא-יב
3. וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים וַיַּגִּדוּ לוֹ דִּבְרֵי רַב שָׁקֵה: מלכים ב יח לז
4. וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיִּתְכַּס בַּשָּׂק וַיָּבֹא בֵּית יְיָ: מלכים ב יט א
5. וַיְהִי כִּקְרוֹא יְהוּדִי שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה יִקְרָעֶהָ בְּתַעַר הַסֹּפֵר וְהַשְׁלֵךְ אֶל הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֶל הָאָח עַד תֹּם כָּל הַמְּגִלָּה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאָח: ירמיהו לו כג
6. אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם הָיְתָה כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת הָיְתָה לָמַס: איכה א א
7. בָּכוֹ תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ אֵין לָהּ מְנַחֵם מִכָּל אֹהֲבֶיהָ כָּל רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ לְאֹיְבִים: איכה א ב
8. גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ כָּל רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים: איכה א ג
9. דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמֵמִין כֹּהֲנֶיהָ נֶאֱנָחִים בְּתוּלֹתֶיהָ נּוּגוֹת וְהִיא מַר לָהּ: איכה א ד
10. הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ כִּי יְיָ הוֹגָהּ עַל רֹב פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי צָר: איכה א ה
11. וְלֹא פָחֲדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת בִּגְדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל עֲבָדָיו הַשֹּׁמְעִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ירמיהו לו כד
12. וַיְהִי דְבַר יְיָ אֶל יִרְמְיָהוּ אַחֲרֵי שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתַב בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: ירמיהו לו כז
13. וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם מִשִּׁלוֹ וּמִשֹּׁמְרוֹן שְׁמֹנִים אִישׁ מְגֻלְּחֵי זָקָן וּקְרֻעֵי בְגָדִים וּמִתְגֹּדְדִים וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה בְּיָדָם לְהָבִיא בֵּית יְיָ: ירמיהו מא ה
14. עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר צִיּוֹן מִדְבָּר הָיָתָה יְרוּשָׁלִַם שְׁמָמָה: ישעיהו סד ט
15. בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ אֲבֹתֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וְכָל מַחֲמַדֵּינוּ הָיָה לְחָרְבָּה: ישעיהו סד י

מסורת הש"ס

א) שמחות פ"ט, ב) [לעיל כב: ע"ש סנהדרין ס.], ג) [סנהדרין ס.], ד) [סנהדרין שם], ה) [צ"ל קס רבי אבא], ו) [בשאלתות איתא אמר ר' יהודה הרואה כו'], ז) [צ"ל מאליפעם].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הסופר: (ב) תוס' ד"ה קדר כו' והא דיקרעה בתער: (ג) ד"ה משכם כו' דמגלחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים כו' דלא נילף כלל אפילו קריעה:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי קמיה דרבי אבא. נמחק תיבות קמיה דר' אבא וה"ג קס ר' אבא. כך שמעתי ולאוי יש מגיהים ולענ"ד אין צורך לזה דכבר בירר בס' באר שבע בהוריות דף ב' ע"א דאתא סתם ר' אבא הוא יעוש"ה: ב] רש"י ד"ה אתיא קרע קרע מדוד עכ"ל. עיין פר"ח שער אפרים סי' ט שכתב דטעות הדפוס הוא ועיין עוד ספר יד דוד:

◆

מוסף רש"י

קרועי בגדים. על גדופין ששמעו מפי רבשקה, כדכתיב (מ"ב יט) אשר שלחו מלך אשור אדניו לחרף אלהים חי (סנהדרין ס.). והעדים. בשעה שמעידין בפירוש מה ששמעו אינן חייבין לקרוע (שם). הא קא שמעי השתא. מפי עצמן (שם).

◆

רבינו חננאל

אלו קרעים שאסורין באיחוי. פי' עשרה קרעים הללו, הקורע על אביו, ועל אמו, ועל רבו שלמדו חכמה, ועל נשיא, ועל אב בית דין, ועל שמועות הרעות, ועל ברכת השם, ועל ספר תורה שנשרף, ועל חורבן ערי יהודה, ועל חורבן המקדש. וקורע על חורבן בית המקדש, ומוסיף על חורבן ירושלים. אביו ואמו ורבו שלמדו חכמה מהבא, ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, אבי אבי זה אביו ואמו, רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלמדו חכמה, כדמתרגם, רבי רבי דטב להון לישראל בצלותך מן רתיכין ופרשין. ואע"ג דאליהו חי הוא, כיון דכתיב ביה ולא ראהו עוד, כמת הוא לגביה. ירושלמי כשם שקורעין על החכמים כך קורעין על תלמידיהן. איזהו תלמיד חכ' חזקיה אמר, כל השונה הלכות ל)ועד תורה. אמר ר' יוסי, הדא דאת אמר בראשונה, אבל עכשיו אפילו הלכות. ר' אבהו בשם ר' יוחנן, כל שמבטל עסקיו מפני משנתו. תני, כל ששואלין אותו ומשיב. אמר ר' אושעיא, כגון אנן דרבינן משגיחין עלינו ובן מתיבין ליה. אמר ר' אבא בר ממל, כל שיודע לבאר משנתו. ואנן אפילו רבותינו לא יכלי לבאר משנתנו. איזהו רבו כל שפתח לו תחלה, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר, כל שרוב תלמודו ממנו כו'. א"ר אבהו אמר ר' יוחנן, הלכה כדברי מי שאומר כל שרוב תלמודו ממנו. שמואל חלץ בההוא שהאיר [עיניו] במשנתו. פי', ביאר לו משנתו זו ששנינו בתמיד, ושני מפתחות היו לו אחד יורד לאמת השיחי ואחד פותח כיון. פי', היה מכניס ידו ומורידה עד שיחיו שהיא אמה, ואחר כך היה מגיע למנעול ופותחו. והאחד היה נכון לפניו מכניס ידו כנגדו ופותח. ולא מתאחין, שנאמר, ויקרעם לשנים קרעים. ממשמע שנאמר ויקרעם, איני יודע שהקריעה לשנים היא, אלא מה ת"ל לשנים, מלמד שקורעין לעולם לשנים. נשיא ואב בית דין ושמועת הרעות, שנאמר, ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויספדו ויבכו על שאול ועל יונתן ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב, שאול זה נשיא, יונתן זה אב בית דין, על עם ה' על בית ישראל, אלו שמועות רעות. ומקשינן ואימא לא קרעינן עד דאיכא כולהו, ופרקינן על על. הפסיק, למימרא דקרעינן על כל אחד בפני עצמו. ואסיקנא, לא אמרו דקרעינן על שמועות הרעות אלא ברוב צבור, וכמעשה דשאול, דהא שמואל שמע דקטל שבור מלכא י"ב אלפי יהודאי ולא קרע. ועל ברכת השם, אחד השומע ואחד השומע מפי השומע חייבין לקרוע, והעדים אין חייבין לקרוע שכבר קרעו בעת ששמעו, שנאמר ויהי כשמוע המלך את דבריהם ויקרע את בגדיו, המלך קרע והם לא קרעו עכשיו, שכבר קרעו, שנאמר ויבא אליקים בן חלקיהו אשר על הבית ושבנא הספר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו [לו] את דברי רבשקה. ולא מתאחין מנא לן, אתיא קריעה קריעה מהתם. ירושלמי מהו לקרוע בזמן הזה, משום ר' יוחנן אמרו משרבו הגרפנים בטלו מלקרוע. מהו לקרוע על הכנויים, נשמעינה מהדא, ריש לקיש הוה מהלך בדרך נזדמן לו כותי, הוה מגדף והוא קורע מגדף והוא קורע, נחת מן חמרא ויהב ליה מרחיקא גו ליביה [תרגום באבן או באגרוף, מרחוק. פי' הכהו באגרוף על לבו]. אמר ליה רשע אית מאנין לאמך מספקא לי אילין שקרעתי, הדא אמרת, שקורעין על כנויין בזמן הזה. על שריפת התורה, שנאמר, ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבע יקרעה בתער הסופר והשלך על האש, מהו שלש דלתות וארבע, תלת וארבע פסוקין. ובכולהי אמר אנא מלכא, כיון דשמע לפסוקי חמשיה היו צריה לראש, אמר להו מי אמר, אמרו ליה כי ה' הוגה על רוב [פשעיה], מיד קרעה בתער הסופר, קדר כל האזכרות שבו ושרפן באש. וכתיב ולא פחדו ולא קרעו בגדיהם, מכלל דהוה להו למקרע. ירושלמי אמר ר' יוסי בשם רב, אין קורעין אלא על ספר תורה ששרפו מלך בזרוע, כגון יהויקים בן יאשיהו וחביריו. הרואה תלמיד חכ' שמת, כרואה ספר תורה שנשרף. אמר ר' אבהו, יבא עלי אם טעמתי כלום כל אותו היום. ר' יונה הוה בצור, שמע [דדמך] בריה דר' אבהו, ואע"ג דאכל גובנא ושתה מיא, אסקות צום כל ההוא יומא. אמר ר' חלבו אמר רב הונא, הרואה ספר תורה שנשרף חייב לקרוע שתים, אחת על הגויל ואחת על הכתב. שנאמר ויהי דבר ה' אל ירמיהו אחרי שרוף [המלך] את המגילה ואת הדברים באש. ואסיקנא, אמר שמואל, אין חייבין לקרוע אלא כשרפת התורה בזרוע כמעשה שהיה, אבל אי בלעה נעימתה תפילי, כדאמר רב הונא בר חייא, לא. ערי יהודה, שנאמר, ויבא[ו] אנשים משכם משילו ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים. אמר ר' אלעזר, הרואה ערי יהודה בחורבנן, אומר, ערי קדשך היו מדבר וקורע. הרואה ירושלים בחורבנה, אומר, ציון מדבר היתה וקורע. בית המקדש חרב, אומר, בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה, וקורע. ואחד השומע, ואחד הרואה, כיון שהגיע לצופים קורע. ואי פגע בירושלים תחלה, קורע על ירושלים בפני עצמה, ועל מקדש בפני עצמו. ואי פגע במקדש תחלה, קורע על המקדש, ומוסיף על ירושלים.

ל) [illegible]

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones